

۳۶۷۶۳۰۳

کلیات حقوق تعهدات

بررسی تاریخی، تحلیلی و تطبیقی تعهدات

دکتر اسدالله امامی

عضو هیئت علمی دانش

سرشناسه : امامی، اسدالله، ۱۳۱۴ -
عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام - Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور : کلیات حقوق تعهدات: بررسی تاریخی، تحلیلی و تطبیقی تعهدات / اسدالله امامی
مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری : ۲۵۶ ص.
شابک : 978-622-212-063-4
وضعیت فهرست نویسی : فیا
موضوع : تعهدات (حقوق) -- ایران Obligations (Law) -- Iran
موضوع : حقوق مدنی -- ایران Civil rights -- Iran
رده بندی کنگره : ۸۱۰ ۱۳۹۸ KMH
رده بندی دیسی : ۳۴۶ / ۵۵۰۲
شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۹۴۶۶۹

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، فکس، اسکن، ...) از این اثر بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد زیر به شماره ۰۲۱-۸۸۳۴۹۵۲۹ اطلاع دهید.

شابک ۱۲۵۴
نشر میزان
کلیات حقوق تعهدات
دکتر اسدالله امامی
چاپ اول: پاییز ۱۳۹۸
قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان
شماره: ۵۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۱۲-۰۶۳-۴

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

پیش گفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۱۹
بخش نخست: پیشینه تاریخی و سیر تحول تعهدات.....	
فصل یکم: تعریف تعهدات و قلمرو آن.....	۲۳
مبحث یکم - تعریف کا و عام تعهدات.....	۲۳
مبحث دوم - قلمرو تعهدات عام.....	۲۴
فصل دوم: موضوع تعهدات.....	۲۶
الف - حق عینی.....	۲۸
ب - حق دینی.....	۲۸
فصل سوم: سوابق تاریخی تئوری تعهدات.....	۳۰
فصل چهارم: اصل آزادی اراده در قراردادها و مزایا و معایب آن.....	۳۴
الف - مزایای استقلال اراده و آزادی اشخاص در انعقاد قراردادها.....	۳۴
ب - معایب اصل آزادی و استقلال اراده در قرارداد.....	۳۶
پ - نتیجه بحث آزادی اراده در قراردادها.....	۳۹
فصل پنجم: وحدت بین المللی حقوق تعهدات و آثار آن.....	۴۱
فصل ششم: مبانی تعهدات.....	۴۴
۱ - قرارداد «Le Contrat».....	۴۵
۲ - شبه قرارداد «Le quasi Contrat».....	۴۵
۳ - جرم «Le Délit».....	۴۶
۴ - شبه جرم «Quasi Délit».....	۴۶
۵ - قانون «La loi».....	۴۷
الف - نقش قانون در ایجاد تعهدات.....	۴۷

ب - نقش و جایگاه قانون، در شکل‌گیری و صحت تعهدات ارادی.....	۴۸
۱ - معین بودن موضوع تعهد.....	۴۹
۲ - قانونی بودن تعهد.....	۴۹
۳ - قانونی بودن سبب یا علت تعهد.....	۴۹
فصل هفتم: انواع تعهدات ارادی.....	۵۷
۱ - تعهدات قراردادی دو جانبه و یک جانبه.....	۵۸
۲ - تعهدات معوض و غیر معوض.....	۵۸
۳ - تعهدات ارادی مبادله‌ای و اضطراری یا تحمیلی و تعلیقی.....	۵۹
۴ - تعهدات رضایی، تشریفاتی و عینی.....	۶۰
۵ - تعهدات با اجرای فوری و تعهدات مستمر.....	۶۰
۶ - تعهدات ناشی از قراردادهای غیرالحاقی و الحاقی.....	۶۰
۷ - تعهدات ناشی از قراردادهای فردی و جمعی.....	۶۱
۸ - تعهدات قائم به شخص و تعهدات غیرقائم به شخص.....	۶۱
۹ - تعهدات با نام مشخص و تعهدات بی‌نام.....	۶۱
بخش دوم - کلیات تعهدات خاص قراردادهای.....	۶۵
فصل یکم: کلیات تعهدات.....	۶۵
مبحث یکم - تعریف تعهد.....	۶۵
مبحث دوم - ارکان تعهد.....	۶۶
فصل دوم: تعریف و اقسام عقود و معاملات.....	۷۰
ایقاع.....	۷۳
ارزش ایقاع.....	۷۴
اقسام عقود.....	۷۴
مبحث یکم - اقسام عقود با اعتبار دوام و عدم دوام.....	۷۴
مبحث دوم - اقسام عقود به اعتبار نحوه انشاء (عقد منجز و معلق).....	۷۷
الف - عقد معلق در فقه امامیه.....	۷۸
ب - عقد معلق در حقوق فرانسه.....	۸۳

- پ - عقد معلق در قانون مدنی ایران..... ۸۳
- ت - اثر عقد معلق..... ۸۴
- مبحث سوم - اقسام عقود به اعتبار تبرعی و غیر تبرعی بودن..... ۸۵
- مبحث چهارم - اقسام عقود به لحاظ با نام بودن و بی نام بودن عقود..... ۸۷
- مبحث پنجم - اقسام عقود از نظر نتایج حاصله..... ۸۹
- الف - عقد تملیکی..... ۸۹
- ب - عقد عهدی..... ۸۹
- پ - فایده تفکیک عقد تملیکی و عهدی..... ۸۹
- مبحث ششم - عقد مطلق و عقد مشروط..... ۹۰
- مبحث هفتم - عقود رضایی و عقود تشریفاتی..... ۹۱
- الف - عقد رضایی یا غیر تشریفاتی..... ۹۱
- ب - عقد تشریفاتی..... ۹۱
- پ - اصل رضایی بودن..... ۹۱
- ث - فایده تفکیک..... ۹۳
- مبحث هشتم - عقد بسیط و عقد مرکب..... ۹۴
- فصل سوم: شرایط اساسی صحت معاملات و تعهدات..... ۹۵
- مبحث نخست - قصد طرفین و رضای آنها..... ۹۶
- گفتار یکم - وجود اراده..... ۹۶
- الف - تحقق اراده..... ۹۶
- ب - اظهار اراده..... ۹۷
- گفتار دوم - اعلام و بیان اراده..... ۹۹
- یکم - نحوه اعلام اراده..... ۹۹
- اراده صریح و اراده ضمنی..... ۱۰۰
- ۱ - اعلام صریح اراده..... ۱۰۰
- ۲ - اعلام ضمنی اراده..... ۱۰۱
- ۳ - سکوت و بیان اراده..... ۱۰۱
- دوم - اعلام کننده اراده..... ۱۰۲

۱۰۳.....	۱ - انواع نمایندگی.....
۱۰۴.....	نوع اول - نمایندگی قراردادی.....
۱۰۴.....	نوع دوم - نمایندگی قانونی.....
۱۰۴.....	نوع سوم - نمایندگی قضائی.....
۱۰۴.....	۲ - معامله با خود.....
۱۰۶.....	۳ - فواید نمایندگی.....
۱۰۷.....	گفتار سوم - توافق اراده طرفین.....
۱۰۷.....	الف - ایجاب و قبول.....
۱۰۸.....	فرض اول - مقید بودن ایجاب به زمان معین.....
۱۰۸.....	فرض دوم - قید فوریت اعلان قبول در ایجاب.....
۱۰۸.....	فرض سوم - مطلق بودن ایجاب.....
۱۱۱.....	ب - مابقت ایجاب و قبول.....
۱۱۲.....	گفتار چهارم - ر ب و مکن و قریع عقد.....
۱۱۳.....	الف - نظریه اعلام قبول.....
۱۱۳.....	ب - نظریه ارسال قبول.....
۱۱۳.....	پ - نظریه وصول قبول.....
۱۱۳.....	ت - نظریه اطلاع از قبول.....
۱۱۶.....	ث - فواید زمان و مکان وقوع عقد.....
۱۱۷.....	گفتار پنجم - اصل حاکمیت اراده.....
۱۱۸.....	الف - نتایج اصل آزادی قراردادها.....
۱۱۹.....	ب - حدود اصل حاکمیت اراده.....
۱۲۳.....	گفتار ششم - عیوب اراده.....
۱۲۳.....	بند یکم - اکراه.....
۱۲۴.....	الف - شرایط تحقق اکراه.....
۱۲۶.....	ب - فرق اضطرار و اکراه.....
۱۲۸.....	پ - آثار حقوقی اکراه.....
۱۲۸.....	ت - آثار اجازه مکره.....

۱۲۹.....	بند دوم - اشتباه
۱۳۰.....	الف - قلمرو اشتباه
۱۳۰.....	۱ - اشتباه در خود موضوع معامله
۱۳۴.....	۲ - اشتباه در شخص طرف معامله
۱۳۵.....	ب - اثر حقوقی اشتباه
۱۳۶.....	پ - شرایط تاثیر اشتباه
۱۴۲.....	مبحث دوم - اهلیت طرفین
۱۴۲.....	گفتار اول - تعریف و اقسام اهلیت
۱۴۲.....	الف - تعریف اهلیت
۱۴۲.....	ب - اقسام اهلیت
۱۴۲.....	۱ - اهلیت تابع
۱۴۳.....	۲ - اهلیت ادب
۱۴۳.....	گفتار دوم - ارکان اساسی اهلیت استیفاء
۱۴۴.....	۱ - صفاء
۱۴۹.....	۲ - سفهاء
۱۵۲.....	۳ - مجانین
۱۵۳.....	مبحث سوم - مورد معامله
۱۵۴.....	الف - انتقال مال
۱۵۸.....	ب - انجام عمل
۱۶۰.....	مبحث چهارم - جهت معامله
۱۶۰.....	الف - تعریف جهت معامله
۱۶۱.....	ب - اثر حقوقی جهت معامله
۱۶۲.....	پ - فرق علت تعهد و جهت معامله
۱۶۳.....	ت - چگونگی سبب یا علت تعهد در حقوق ایران
۱۶۵.....	فصل چهارم: اثر معاملات و تعهدات
۱۶۵.....	قسمت اول - اثر عقد نسبت به متعاملین و قایم مقام آنها
۱۶۵.....	مبحث اول - قواعد کلی

گفتار اول - قاعده لزوم.....	۱۶۵
گفتار دوم - لوازم عرفی و قانونی عقد.....	۱۶۷
گفتار سوم - حمل الفاظ قرارداد بر معانی عرفی.....	۱۶۸
گفتار چهارم - اصل صحت معاملات.....	۱۶۹
مبحث دوم - اثر عقد نسبت به طرفین و قایم مقام آنها.....	۱۶۹
الف - اثر عقد نسبت به طرفین قرارداد.....	۱۶۹
ب - اثر عقد نسبت به قایم مقام متعاملین.....	۱۷۰
مبحث سوم - خسارت ناشی از عدم انجام تعهد.....	۱۷۱
گفتار اول - شرایط مطالبه خسارت.....	۱۷۱
۱ - انقضا موعده قرارداد و اجرا نشدن تعهد.....	۱۷۱
۲ - بروز ضرر.....	۱۷۳
۳ - رابطه سببیت بین ضرر و عدم اجرای تعهد.....	۱۷۷
۴ - لزوم جبران ضرر.....	۱۷۸
گفتار دوم - موارد و اسباب خسارت.....	۱۷۹
اول - علت خارجی.....	۱۸۰
دوم - عدم توانایی متعهد در رفع عاذه.....	۱۸۰
سوم - عدم امکان پیش‌بینی وقایع و حوادث.....	۱۸۱
قسمت دوم - اثر عقد نسبت به اشخاص ثالث.....	۱۸۱
الف - اصل نسبی بودن اثر قراردادها.....	۱۸۱
ب - مستثنیات اصل نسبی بودن اثر قراردادها.....	۱۸۲
اول - قرارداد ارفاقی و عقود جمعی.....	۱۸۲
دوم - تعهد به نفع شخص ثالث.....	۱۸۴
فصل پنجم: شروط ضمن عقد.....	۱۹۲
مبحث اول - تعریف و فواید شروط.....	۱۹۲
بند اول - تعریف شرط.....	۱۹۲
بند دوم - خصوصیات شرط.....	۱۹۲
بند سوم - فواید شروط ضمن عقد.....	۱۹۴

۱۹۴.....	مبحث دوم - اقسام شروط
۱۹۵.....	گفتار اول - شروط باطله
۱۹۵.....	بند اول - شروط باطل غیر مفسد
۱۹۵.....	۱ - شروط غیر مقدور
۱۹۵.....	۲ - شروط بی فایده
۱۹۶.....	۳ - شروط نامشروع
۱۹۷.....	بند دوم - شرط باطل و مبطل عقد
۱۹۷.....	۱ - شرط خلاف مقتضای عقد
۱۹۹.....	۲ - شرط مجهولی که موجب ایجاد جهل نسبت به عوضین می شود
۲۰۰.....	گفتار دوم - شروط حیحه
۲۰۰.....	۱ - شرط صفت
۲۰۰.....	اقسام شرط صفت
۲۰۲.....	۲ - شرط نتیجه
۲۰۳.....	۳ - شرط فعل
۲۰۵.....	۴ - فسخ معامله
۲۰۵.....	۵ - شرط دادن رهن یا ضامن
۲۰۶.....	۶ - اسقاط شرط
۲۰۷.....	۷ - اقاله یا فسخ معامله مشروط
۲۰۹.....	فصل ششم: معاملات فضولی
۲۰۹.....	مبحث اول - کلیات و تعریف معامله فضولی
۲۰۹.....	الف - تعریف معامله فضولی
۲۱۰.....	ب - اطراف معامله فضولی
۲۱۰.....	مبحث دوم - ماهیت حقوقی معامله فضولی
۲۱۲.....	مبحث سوم - اجازه یا رد مالک یا ثالث در معاملات فضولی
۲۱۳.....	گفتار اول - شرایط تاثیر اجازه یا رد
۲۱۳.....	الف - اجازه باید اعلام گردد
۲۱۴.....	ب - اجازه باید مسبوق به رد نباشد

۲۱۴.....	پ - اجازه باید به قصد تنفیذ معامله فضولی اعلام گردد.....
۲۱۵.....	ت - اجازه یا رد فوریت ندارد.....
۲۱۶.....	ث - اجازه یا رد به وسیله ورثه.....
۲۱۷.....	گفتار دوم - اثر اجازه.....
۲۱۷.....	الف - نظریه نقل.....
۲۱۷.....	ب - نظریه کشف حقیقی یا نقلی.....
۲۱۸.....	پ - نظریه کشف حکمی.....
۲۱۸.....	ت - فایده عملی نقل یا کشف اجازه.....
۲۱۹.....	مبحث - هارم - آثار و روابط حقوقی عقد فضولی.....
۲۱۹.....	الف - رابطه بین مالک و اصیل.....
۲۲۰.....	ب - رابطه مالک و فضول.....
۲۲۱.....	پ - رابطه اصیل و فضول.....
۲۲۴.....	فصل هفتم: سقوط تعهدات.....
۲۲۴.....	مبحث اول - وفاء به عهد.....
۲۲۵.....	گفتار اول - چه کسی باید تعهد انجام دهد.....
۲۲۶.....	گفتار دوم - موضوع تعهد چیست.....
۲۲۶.....	الف - تسلیم مال.....
۲۲۷.....	ب - انتقال مال.....
۲۲۸.....	پ - انجام فعل.....
۲۲۹.....	ت - ترک فعل.....
۲۲۹.....	گفتار سوم - مورد تعهد باید به چه کسی تأدیه گردد.....
۲۳۰.....	گفتار چهارم - زمان و مکان تأدیه مورد تعهد.....
۲۳۰.....	الف - زمان انجام تعهد.....
۲۳۰.....	ب - مکان انجام تعهد.....
۲۳۱.....	گفتار پنجم - هزینه و مخارج تأدیه مورد تعهد.....
۲۳۱.....	مبحث دوم - اقاله.....
۲۳۲.....	الف - شرایط تحقق اقاله.....

- ب - آثار اقاله ۲۳۳
- مبحث سوم - ابراء ذمه ۲۳۴
- گفتار اول - تعریف ابراء ذمه ۲۳۴
- گفتار دوم - ماهیت حقوقی ابراء ۲۳۵
- گفتار سوم - شرایط صحّت ابراء ذمه ۲۳۶
- الف - وجود دین و تعهد سابق ۲۳۶
- ب - متعلّق حقّ غیر نبودن دین ۲۳۶
- پ - اهلیت ابراء کننده ۲۳۷
- ن - اجمالی به مورد تعهد و شخص متعهد کافی است ۲۳۷
- ث - اهلیت و صلاحیت مدیون یا متعهد ۲۳۷
- مبحث چهارم - تبابل تعهد ۲۳۷
- گفتار اول - تعریف تبديل تعهد ۲۳۸
- گفتار دوم - اقسام تبديل تعهد ۲۳۸
- الف - تبديل تعهد به اعتبار تبديل دين ۲۳۸
- ب - تبديل تعهد به اعتبار تبديل مدعي ۲۳۸
- ۱ - تبديل تعهد با موافقت مدیون ۲۳۹
- ۲ - تبديل تعهد بدون موافقت مدیون ۲۳۹
- پ - تبديل تعهد به اعتبار تبديل دائن ۲۴۰
- گفتار سوم - آثار تبديل تعهد ۲۴۱
- الف - سقوط تعهد سابق ۲۴۱
- ب - سقوط تضمینات تعهد سابق ۲۴۱
- مبحث پنجم - تهاتر ۲۴۲
- گفتار اول - تهاتر قهری ۲۴۲
- الف - کلی بودن موضوع دو دین ۲۴۲
- ب - از یک جنس بودن دو دین ۲۴۳
- پ - یکی بودن زمان تأدیة دو دین ۲۴۳
- ت - یکی بودن مکان تأدیة دو دین ۲۴۳

۲۴۳.....	ث - آزاد بودن دو دین.....
۲۴۳.....	ج - مستقر و محقق بودن دو دین.....
۲۴۴.....	گفتار دوم - تهاتر قراردادی.....
۲۴۴.....	الف - هرگاه دو دین از یک جنس نباشند.....
۲۴۴.....	ب - هرگاه زمان دو دین مختلف باشد.....
۲۴۵.....	پ - هرگاه محل تأدیه دو دین یکی نباشد.....
۲۴۵.....	گفتار سوم - تهاتر قضایی.....
۲۴۵.....	مبحث ششم - مالکیت مافی الذمه.....
۲۴۵.....	گفتار اول - مفهوم مالکیت مافی الذمه.....
۲۴۵.....	گفتار دوم - شرایط تحقق مالکیت مافی الذمه.....
۲۴۶.....	الف - بیو، تکه.....
۲۴۶.....	ب - طلع، موه، مالکیت مافی الذمه قرار می گیرد که متعلق حق دیگری نباشد.....
۲۴۶.....	مبحث هفتم - تلف، ورود تعهد.....
۲۵۳.....	فهرست اهم منابع و مآخذ.....
۲۵۳.....	الف - منابع فارسی.....
۲۵۴.....	ب - منابع عربی.....
۲۵۵.....	پ - منابع خارجی غربی.....

پیش گفتار

یکی از مهم ترین و اساسی ترین موضوعات، در رشته حقوق، کلیات مربوط به تعهدات و الزامات قانونی و قراردادی است که امروزه در تمامی جوامع جهان حتی در جوامع بین المللی، از جایگاه خاص و ویژه ای برخوردار است و از منابع مهم حقوق داخلی و بین المللی محسوب می گردد.

تعهدات الزامات، از نظر تاریخی سوابق بسیار طولانی دارد. اگر نتوانیم بپذیریم که از بدو خلقت و به وجود آمدن انسان که تاریخ آن معلوم نیست، تعهدات و الزاماتی در بین انسان های اولیه وجود داشته است و اگر نتوانیم قبول کنیم که بشر اولیه، وقتی در غارها به زندگی ادامه می داده، تابع ضوابط و قاعده ای بوده است و در روابط با جنس مخالف و تولید مثل و تکثیر نسل، همان ضوابط و قواعد موجودات، تابع احساس فطری بوده و همانند خوردن، آشامیدن و تنفس برای ادامه حیات، ارتباط جنسی با جنس مخالف را نیز امری طبیعی بدانیم و معتقد گردیم قاعده و ضابطه ای در بین نبوده است و هیچ گونه تعهدی بین انسان ها نسبت به هم وجود نداشته است، حداقل با استمداد از عقل و منطق و اوضاع و احوال، می توان دریافت که بعد از گذراندن مرحله زنجاری و حداقل در زمان شروع کشاورزی و پرورش حیوانات به منظور امرار معاش، عدالت در کنار یکدیگر قرار گرفته و در زمینه فعالیت های کشاورزی و دامداری، همکاری داشته اند. از این طریق مجموعه ای از افراد به وجود آمده که به هم وابسته شده و گروهی جدا از گروه های دیگر و به شکل تقریباً یک خانواده، در کنار هم به زندگی ادامه می داده اند و همین زندگی و حتی جمعیتی، زمینه ای برای پیدایش آداب و رسوم خاص خود گردیده و با گسترده تر شدن این گونه اجتماعات عرف و عادت یا آداب و رسوم نیز تحول یافته و همچنان در حال تحول، دگرگونی و گسترش است. البته همان گروه کوچک و محدود، سبب پیدایش خانواده به مفهوم عام و اقوام و خویشاوندان، طایفه و قبیله های متعدد و مختلف، با آداب و رسوم یا عرف و عادت مختلف و متفاوت گردیده و با گذشت قرن های متوالی طولانی و ادغام طوایف و قبائل گوناگون، دولت ها و حکومت ها شکل گرفته و عرف و عادات الزام آوری برای اتباع حکومت ها به وجود آمده که با تحول زندگی اجتماعی، این آداب و رسوم

متحول گردیده است. البته امروزه، قلمرو عرف و عادات مزبور کاسته شده و قوانین و مقررات لازم‌الاتباع جانشین آداب و رسوم سابق شده است، هرچند عرف و عادت کاملاً از زندگی اجتماعی حذف نشده و در حال حاضر نیز جزئی از منابع حقوقی محسوب می‌گردد و بعضی از تعهدات و الزامات عمومی جوامع، ریشه در آداب و رسوم گذشته دارد.

بنابر مطالب عنوان شده، می‌توان گفت تعهدات و الزامات عمومی هر جامعه تا حدودی ریشه در شروع زندگی اجتماعی داشته و با زندگی جمعی کنونی نیز ملازمه دارد. البته ناگفته نماند که در برابر تعهدات عمومی، برای افراد هر جامعه، حقوقی نیز وجود دارد و وجود این در برابر تکلیف که اسباب ایجاد تعادل در روابط حقوقی بین افراد و اشخاص با یکدیگر و دولت در جوامع مختلف و حتی در جوامع بین‌المللی را فراهم خواهد ساخت.

در زمینه پدایش تعهدات و الزامات عمومی، می‌توان گفت: اولاً - چه در گذشته دور و چه در حال حاضر، سازنده زندگی اجتماعی به یکدیگر نیاز داشته و دارند و هیچ فردی و انسانی به تنهایی و به طور مستقلاً، قادر به رفع تمامی نیازهای خود، مخصوصاً در حال حاضر و در زندگی کنونی نخواهد بود. در گذشته نیز انسان‌های اولیه دوران کشاورزی و دامپروری، از همکاری با هم، بی‌نیاز نبودند. ولی امروزه با پیشرفت‌های علمی و صنعتی، نیاز افراد و اشخاص به یکدیگر به مراتب بیشتر شده است. ثانیاً - انسان برحسب فطرت و طبیعت، اجتماعی خلق شده و یک انسان عادی، به تنهایی، غالباً نمی‌تواند و قادر نیست به صورت انفرادی و جدای از داشتن روابط مدنی و اخلاقی با جامعه، به زندگی متعارف ادامه دهد و هر انسان اجتماعی، در جامعه، تکالیف و الزاماتی، در برابر حقوق خود خواهد داشت و امروزه در تمامی جوامع بشری، اعم از جوامع پیشرفته، در حال توسعه و نیمه پیشرفته و حتی در بین قبایل عدم پیشرفته، به منظور استقرار نظم، امنیت، آسایش و آرامش فردی و عمومی، تعهدات و الزاماتی وجود دارد که لازم‌الاجرا و لازم‌الاتباع است و منشاء تمامی این تعهدات، قوانین و مقررات قانونی کنونی است که با آداب و رسوم یا عرف و عادات گذشته، چندان فاصله ندارد و چون امروزه جهان از جهت ارتباط به یک دهکده کوچک تبدیل شده است، تعهدات ناشی از معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز بین دولت‌ها و اتباع کشورها لازم‌الاتباع گردیده است که تا حدودی به صلح جهانی کمک خواهد کرد.

البته ضوابط تعهدات و الزامات عمومی و جمعی باید به منظور حفظ ضرورت‌های جامعه و برقراری همزیستی مسالمت‌آمیز و تامین آسایش و آرامش مردم، هماهنگ با فطرت و طبیعت و خصوصیات بشریت، تنظیم و به موجب صریح قانون و با ضمانت اجرای منطقی در هر جامعه‌ای حاکم گردد تا جایگاه واقعی خود را پیدا کند و رعایت آن برای عموم و حتی دولت که نماینده مردم است، امری واجب و ضروری تلقی گردد و هرگز کسی در فکر پیدا کردن شیوه فرار از تعهدات و الزامات اجتماعی نباشد و رعایت آن را جز وظیفه ملی خود بداند.

علاوه بر تعهدات عمومی و اجتماعی که به موجب قانون و بدون مداخله مستقیم اراده اشخاص، مقرب و اعمال می‌گردد، تعهدات دیگری نیز به موجب قرارداد و اعمال حقوقی^۱ و یا در اثر و تَبَع حقوقی^۲، بین افراد به وجود می‌آید که تعهدات قراردادی یا ارادی نامیده می‌شود و به موجب قانون آرام‌آور خواهد بود.

در پایان لازم به توضیح است که موضوع اصلی مورد بحث، بررسی حقوقی کلیات و قواعد عمومی تعهدات قراردادی^۱ مقرب در مواد ۱۸۳ به بعد قانون مدنی ایران است ولی نظر به این که قواعد حقوق تعهدات کشور ابرار برگرفته از ضوابط حاکم بر نظام حقوق فرانسه و سونیس است، لازم و مفید به نظر آید که به کلیات و قواعد عمومی تعهدات مطلق و عام حاکم بر نظام حقوقی کشورهای مذکور، هرچند ولو به اختصار، پرداخته شود تا اولاً - به منشاء الهام حقوق تعهدات و قواعد کلی حاکم بر آن در نظام حقوقی ایران پی برده شود. ثانیاً - با توجه به مبانی الهام بخش مذکور، بعضی از ابهامات موجود در مقررات مربوط به تعهدات ایران، مشخص و توجیه پذیر شده و تفسیر آن آسان‌تر گردد.

درخت تو گریه بار دانش بگیرد به زیر آوری چه بیل را
زدانش به اندر جهان هیچ نیست تن مرده و جان ندادن کسی است
اگر علم ز اخلاق و فرهنگ گردد جدا جهان زین چنین علم گردد تباه

دکتر اسداله امامی

آذرماه ۱۳۹۷